

Аннотация

Исследовано положение британских женщин в межвоенный период. Проведен анализ основных направлений деятельности феминистских организаций Великобритании. Освещено значение указанного периода в процессе эмансипации британских женщин.

Ключевые слова: женщина, феминизм, суфражизм, контроль над рождаемостью, рынок труда.

Annotation

Women's status during the interwar period is studied. The main areas of activity of the British feminist organizations of the Great Britain have been analyzed. The significance of the specified period for the process of women's emancipation has been highlighted.

Key words: woman, feminism, suffragism, birth control, labor market.

УДК 94: 069.271 (477-25) «1939/1945»

**Галина Матвійчук
(Київ)**

**РОБОТА «МУЗЕЮ-АРХІВУ ПЕРЕХОДОВОЇ ДОБИ» ЯК
КУЛЬТУРНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКОГО ЗАКЛАДУ ОКУПОВАНОГО
КИЄВА В ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

У статті висвітлюється робота «Музею-Архіву переходнової доби» як науково-дослідницького та пропагандистського осередку, на фоні якого виконувались наукові дослідження української історіографії.

Ключові слова: «Музей-Архів переходнової доби», пропагандистська діяльність, виставки, ідеологічний тиск.

Історія Другої світової війни залишається найбільш актуальною темою в історичній науці. Незважаючи на велику кількість праць, що висвітлюють ті чи інші події зазначеного періоду, багато питань, в тому числі і дослідження періоду окупації німецькими військами м. Києва у 1941-1943 рр залишаються поза увагою істориків. Особливу увагу даного періоду займає питання діяльності «Музею-Архіву переходнової доби» як культурно-пропагандистського закладу, де в умовах німецької окупації здійснювалися наукові дослідження з вивчення періоду історії міста в 1917-1941 рр.

Розвиток культури для місцевого населення окупованої нацистами України не було популярним предметом досліджень радянської історіографії. На сьогодні існує кілька праць з даної проблематики, в яких розкриваються різні аспекти функціонування освіти, науки, театру, культурно-освітніх

товариств. Найвагоміший внесок у наукову розробку теми зробили сучасні історики західного регіону України, які на основі архівних документів та періодичної преси досліджували культурне життя в Генеральному Губернаторстві та дистрикті «Галичина». Одним з найперших досліджень, монографія Н. Антонюк «Українське культурне життя в Генеральній Губернії (1939-1944 рр.)» [18]. Використовуючи виключно матеріали періодичної преси регіону, авторка визначила етапи і особливості культурних процесів на західноукраїнських землях у роки війни, охарактеризувала стан освіти, науки, літератури і мистецтва, релігійного життя, видавничої діяльності.

Соціокультурний аспект життя окупованого Києва вітчизняні історики починають досліджувати лише після здобуття Україною незалежності. І лише з 1990-х рр. минулого століття з'явилися перші спроби висвітлили ці питання у дослідженнях М. Ковалю, В. Удовика, Ю. Войцеховського О. Кучерука, О.Потильчака [12]. Останнім часом дослідники все частіше звертаються до теми культури в окупованому Києві, але, на жаль, детального дослідження з цього питання досі немає. Серед джерел, які стосуються діяльності музеїв в окупованому Києві, можна виділити спогади бібліотечного працівника І. Хорошунової та Д. Малакова [13]. Так, відомий український історик М.В.Коваль [14], показуючи значний внесок діячів науки та закладів культури в перемогу над німецькими загарбниками, розкрив також питання політики окупаційної влади у сфері культури і науки, вказуючи на те, що німецька влада намагалася впливати на українську інтелігенцію, котра залишилася на окупованих територіях, та на формування «нової» української науки, освіти, мистецтва.

Надзвичайно важливим у дослідженні даної теми є Путівник, створений працівниками Державного архіву Київської області. У ньому містяться документи і матеріали, що проливають світло на роботу Музею та українських істориків, що склали його науковий осередок [15].

Отже, незважаючи на певні напрацювання проблеми сучасною історіографією, питання, пов'язані з організацією підготовки кадрів в райхскомісаріаті продовжують залишатися недослідженими. Виходячи із зазначеного вище, метою цієї публікації є аналіз роботи «Музею-Архіву переходової доби», як культурно-пропагандистського закладу окупованого Києва.

Досліджуючи проблеми життєдіяльності населення м. Києва в роки нацистської окупації, варто підкреслити, що тогочасне буття мешканців не

обмежувалося тільки вирішенням суто побутових потреб. У городян існували й інші запити, реалізація яких перебувала у культурно-мистецькій сфері.

Як і у мирний час, під час війни жителі міста прагнули розважальних заходів, реалізація яких покладалася на культурні установи.

В свою чергу, політика окупантів у сфері культури в Києві спиралась на загальні засади нацистської расової теорії. Головні її ідеологи засобами пропаганди намагалися переконати українців, що Німеччина є центром світової культури, а гітлерівців зображували носіями найвищих культурних і духовних цінностей.

Розглядаючи проблему «культурного відродження» в період окупації, доречно згадати, що значна кількість представників української інтелігенції, яка з різних причин, залишилась у Києві, дійсно мала надію знайти підтримку в німецькій політиці і реалізувати свої прагнення у сфері культури.

Деякий час окупанти розраховували, що відновлення установ культурної сфери за сприяння місцевої влади дозволить киянам задовольнити мінімальні потреби у цьому напрямі. Одним з мотивів, яким керувалася німецька адміністрація, санкціонуючи діяльність культурних установ, було те, що такі заклади мали сприяти прихильності місцевого населення до режиму, підвищенню продуктивності праці, відволіканню від труднощів повсякденного життя [1, арк. 2-6].

В 1941 р. більшість наукових закладів УРСР були евакуйовані до Уфи, але частина науковців-істориків з різних причин залишилися на окупованій території. Скориставшись лояльністю німецької влади, науковці в перші місяці окупації, фактично адміністрацію міста сформували з представників місцевої інтелігенції. Які ставили за завдання досліджувати вже існуючі фонди історичного та інших вже зруйнованих музеїв Києва.

Відновлювалася робота кінотеатрів, театрів, музеїв та інших культурно-освітніх закладів. Саме культурні осередки місцева влада планувала використати з метою пропаганди серед населення переваг німецького режиму. Хоча окупанти не сприяли відновленню діяльності культурних організацій у початковий період перебування в місті, проте й в той час не перешкоджали їх функціонуванню. Ініціатором відновлення діяльності мистецьких закладів в окупованому Києві стала, переважно, та ж свідома українська інтелігенція.

В місті особливу роль у проведенні власної політики, часто для поширення ідей української державності, відіграв «Музей-Архів переходової доби» (далі – МАПД). Аналізуючи роботу музею крізь призму пропагандування німецькою владою, зустрічаємо масштабну кількість інформації, котру працівники музею відображали в тематичних виставках. Офіційно днем заснування МАПД вважається 26 березня 1942 р. [16, с.7]. За період роботи МАПД існував як структурний підрозділ Київської міської управи.

До середини квітня 1942 року для МАПД знайдено (й закріплено за ним) відповідне приміщення, в колишньому особняку на Олександрівській площі, 8, збудованому приблизно в 1830 р. Це приміщення вимагало повного переустаткування й ремонту, який переводився засобами Подільської Районної Житлової управи й закінчений був в основному (крім фотолабораторії) на 5 травня цього року. Відремонтоване приміщення задовольняло потреби музею. на найближчий період, але в цьому будинку була ще корисна площа, яка й являла цілком достатній резерв для подальшого розгортання діяльності МАПД [2, арк. 5-7].

Розроблено було Положення про музей, яке після погодження з відділом Культури і Освіти Міської управи буде затверджено головою міста Києва. Складений був кошторис МАПД на 1942-1943 рр. , в сумі 425-840 карб. , який був поданий через відділ культури та освіти Міської Управи, до відділу фінансів Міської Управи.

Розв'язання цих основних організаційних питань завершило перший етап у розвитку нової установи і з середини квітня почала розгортатися робота Наукової частини архіву-музею.

За архівними даними в пояснювальній записці «Музей-Архів Переходової доби» був утворений в м. Києві з метою з одного боку, впровадити наукову роботу по збиранню та вивченню матеріалів до новітньої історії Києва, з іншого – експонувати ці самі матеріали і таким чином знайомити як місцеве населення, так і німецьку владу і друзів з громадським, господарчим та культурним життям нашого стародавнього міста.

В положенні про роботу архіву можемо дізнатися, що його основним завданням була пропагандистська діяльність. Перш за все в планах було донести до народу: 1) всесвітньо-історичне значення боротьби, яку проводив великий німецький народ під проводом Фюрера Адольфа Гітлера; 2) визволення України, зокрема Української столиці – м. Києва німецькою

армією від більшовицького гніту; 3) закликали до допомоги українського народу німецькій армії в її боротьбі проти більшовизму, та за майбутню побудову нової Європи [3, акр. 8-10].

Щодо структури та штату «Музею-Архіву Переходової доби», на чолі музею стояв директор, який призначався наказом голови м. Києва. МАПД складався з двох основних відділів – Музейного та Архівного, з відповідними науковими кабінетами і спільним фондом та експозиційною частиною. Для виконання завдань музею на найближчий період було набрано персональний штат співробітників у кількості 16-ти осіб, а саме:

Штатні працівники: Оглоблін О.П. – директор-професор; Руліна Л.М. – вчений секретар, керівник музейного відділу; Чумак В.М. – керівник архівного відділу; Дмитренко В.Г. – завідувач художнього відділу; Чеусов Ф.І. – завідувач фондів; Пучков С.М. – завідувач фотолабораторії; Гуменна Д.К. – молодший науковий працівник (асистент); Новікова О.Д. – -//-; Оглоблін Д.О. – лаборант при фотолабораторії; Вишенкова Т.М. – старший бухгалтер; Розова Н.С. – секретар-друкарка; Скунко Ю.Д. – комендант будинку; Лукянець Л.С. – прибиральниця-курер; Коржевицький П.М. – вартовий; Варяниця С.Я.

Нештатні працівники: Заводюк Ю.С. – науковий працівник; Василенко О.В. – друкарка; Борисенко М.С. – кресляр [4, арк. 9-11].

Загалом навіть штат музею з 16 осіб, не встигав с тим обсягом роботи, котру ставили в планах керівництво, адже було досить багато факторів які перешкоджали роботі, а саме відсутність електрики, допоміжного інвентаря та в основному коштів. При Музеї-Архіві існували фото-лабараторія й художня студія, котрі майже не функціонували. Діловодство, фінанси й господарство МАПД велися канцелярією, бухгалтерією й господарчою частиною, які безпосередньо підлягали директорові вище названого закладу.

Робота МАПД була дуже насиченою, адже в робочі плани співробітників музею входило: збирати, систематизувати, охороняти, вивчати і експонувати весь історичний матеріал: документи, фотознімки, картини, малюнки, листівки, плакати, газети, книжки, письмові та усні свідчення окремих осіб, різні речі тощо, що стосуються даного періоду життя країни. На кожен місяць складався план наукової роботи, який мав декілька напрямів.

Відповідно до даних Державного архіву Київської області в столиці значна частина істориків включилася в активну роботу зі збирання та

публікації матеріалів про життя українців у період радянського режиму. Серед них: Н.Полонська-Василенко, О.Оглоблін, К.Штепа, П.Курінний, В.Козловська, В.Міяковський, В.Шугаєвський, С.Драгоманов, О.Грузинський, І.Коровицький, І.Моргілевський, С.Гіляров, О.Кіктєв, О.Степанишина, П.Білик, Ю.Сонні, А.Вірніченко, М. Карачківський, А.Антонович, І.Самойловський, Є.Покровська, Л.Шиліна, О.Барабашов, М.Яновський, К.Остроградська, М.Геппенер; О.Повстенко, С.Буда і С.Гаєвський та інші [5, арк.18-27].

Був складений загальний календарний план роботи МАПД. на I квартал (квітень-червень 1942 р.), а також тематику наукової роботи М-А., яка складалась з трьох частин, що мали бути відображені в майбутній експозиції. Перша частина присвячена лихоліттю Києва в умовах жидо-більшовицького гніту. Друга частина мала показати визволення Києва німецькою армією від жидо-більшовицького гніту. Нарешті третя частина повинна мати була повну картину відродження українського національного життя в Києві, під керівництвом і за допомогою Німецького управління міста [6, арк. 5-7].

За даними Державного архіву Київської області розглядаємо звіт про роботу Музею-Архіву Переходової доби за травень 1942 р., протягом якого, робота музею проводилась по наміченому на I квартал плану. До 15.05. наукові робітники М-А. продовжували збирати матеріали по відділах Міської Управи та по районних управах деяких окремих установах. Відділи Міської Управи та районні управи подавали свою основну документацію за минулий час: у фондах МАПД налічувалось 2374 документи. Звичайно, музей підтримував зв'язки, з відділами Міської Управи та районними управами для одержання матеріалів, які характеризували подальше життя міста та його окремих районів і діяльність відповідних установ [7, арк.. 13-15].

Крім районних управ, було налагоджено зв'язки з Медичним Інститутом, Консерваторією, Управлінням Трамваю, Комітетом Допомоги, Київською головною Касою, Головним Історичним Архівом та іншими установами, звідки й одержано ряд документальних матеріалів.

Починаючи з середини травня, музей здебільшого переключився на роботу по підготовці першої виставки за темою «Руйнація більшовиками культурних пам'яток у м. Києві». Ця робота не була позбавлена певних труднощів і перешкод щодо збирання матеріалів. Адже, робітники музеїв, архівів, та інших інституцій, до яких доводилось звертатися в справах

виставки, були зайняті своєю основною службовою роботою М-А. і відтягло трохи відкриття виставки.

Беручи до уваги звіт за червень 1942 р., де основним завданням музею було закінчення роботи над виставкою за темою «Руйнація більшовиками культурних пам'яток міста Києва». Наукові працівники МАПД під керівництвом вченого секретаря п. Л.М. Рупіної, закінчували збирання матеріалів (документи, книжки та газети, фото, малюнки) за підтемами вставки, а саме: 1. (руйнація пам'яток на Україні; 2. Руйнація пам'яток у Києві за часів громадянської війни 1917-1920 рр.; 3. Нищення київських пам'яток великокняжої доби, козацько-гетьманської доби, 18-19 ст.; 4. Нищення Києво-печерської лаври та її музейних скарбів; 5. Руйнація Києва соютами в період 22.06.-19.09.1941 р. У зв'язку з роботою над I виставкою, а головне з готуванням насупної виставки, праця на договірних засадах над рядом спеціальних тем, пов'язаних з загальною тематикою М.-А. Зокрема, протягом червня продовжувалася робота над темами: «Промисловість м Києва за переходною доби», «Руйнація культурних пам'яток більшовиками у Києві»; «Церковно-релігійне життя м. Києва за переходною доби»; «Економічні та культурні зв'язки Києва з найближчими районами за переходною доби; Вища школа та наукові заклади за часів советської влади» і «Кооперація» Києва за період переходною доби» [8, арк. 15-17].

Бачимо, що була розпочата робота над темою: « Освіта м. Києва за переходною доби». Станом на червень місяць в МАПДі налічувалось наступна кількість інвентаризованих матеріалів в фондах М-А. (керівник Ф.І. Чеусов): документів – 2824; фотодокументів – 436; негативів – 147 ; картин та малюнків – 188; плакатів – 161; листівок – 240; книжок – 55; газет – 706; журналів – 78; разом – 4834 одиниці. [9, арк. 10].

Протягом липня продовжувалася наукова робота музею, частково пов'язана з готуванням II виставки (Київ під гнітом юдо-більшовиків). Зокрема були опрацьовані такі теми: « Панування жидів та більшовиків в Києві», «Вища школа та наукові заклади м. Києва за советської влади», «Літературне життя м. Києва в 1917-1942 р.».

В серпні місяці МАПД в повному своєму складі розпочав роботу над другою виставкою: «Визволення Києва німецькою армією від юдо-більшовицького гніту та відродження культурного та господарчого життя міста». Працівники оглянули декілька приміщень з метою переведення

музею в центр міста. В школі по Фундуклеевській вул. 52, було зроблено обмір 2-х поверхів і складено кошторис на ремонт [9, арк. 20-23].

Аналізуючи виставки Музею-Архіву переходової доби, можемо зробити наступні висновки, саме перша з них мала відіграти вагому роль в пропаганді міського населення.

За даними ДАКО в першому вступному розділі виставки розкрили справжні тенденції більшовицької політики щодо культурних пам'яток в Україні. Засобами музейної експозиції хотіли показати, що знищуючи ці пам'ятки, радянська влада проводила систематичну боротьбу проти української національної культури.

Беручи до уваги другий розділ, тут було представлено на конкретних прикладах варварського ставлення більшовиків до культурних пам'ятників ще в період громадянської війни (1917-1919 рр), науковці ставили за ціль відтворити спогади військового часу а також і часи соціалістичного будівництва, більшовизм додержував одної принципової лінії, скерованої на руйнацію національних культурних пам'яток.

Третій розділ повністю складався з ілюстрацій (фото, малюнки, зарисовки, гравюри, креслення тощо) й документального (як архівного, так і друкованого матеріалу), співробітники показали, які величезні й невідложувані втрати й шкоди заподіяв більшовизм українським церковним п'яткам в м. Києві. В експозиції були представлені як пам'ятники, що були зруйновані більшовиками, так і пам'ятки, що в наслідок злочинного ставлення радянської влади (шляхом занедбання, спустошення, пограбування художніх цінностей і іншого майна, варварських реставрацій та переробок, руйнацьких розкопів, перетворення на антарелігійні музеї, а ще більше – на різні склепи, сховища книг, тощо), були фактично доведені до руїни, або напівзруйнованого стану.

Четвертий розділ виставки був присвячений занедбанню й руйнації цивільних пам'яток у Києві за часів радянської влади, мав ствердити, що більшовики майже однаково знебало ставились до всіх культурних пам'яток історичного минулого українського народу.

П'ятий розділ виставки, показував різницю в плануванні та забудові міста. На прикладі кількох яскравих прикладах руїн, або ж незграбних радянських новобудов, наочно показували з одного боку надзвичайну убогість славленої більшовицької «культури» з іншого – облудність заяв радянської влади про її ніби – то сприяння розвитку української культури.

У розділі шостої виставки було продемонстровано як більшовизм знищував під час останньої війни і особливо після заняття Києва німецькими військами, культурні пам'ятки української столиці, зокрема святиню України – Лаврську церкву, остаточно, перед усім світом виявив себе, як ворога всякої культури і прогресу [10, арк. 13-20].

Як ми бачимо, саме за рахунок експозицій співробітники музею мали за мету донести агресію та неповагу до радянської влади. При цьому було наведено достатньо документальних матеріалів та ілюстрацій, які наочно показували потурання руйнації культурних пам'яток з боку радянських установ.

Також у виставці продемонстрували документальні матеріали важкого становища кращих українських вчених, які намагалися спинити або хоча б послабити руйнацьку навалу більшовизму проти київських культурних пам'яток. І завершував виставку достатній документально-ілюстрований матеріал (головне фото), з фотодокументацією руйнацій або занедбаного стану пам'яток, котрий, як зазначать звіти про роботу, переконливо показав глядачам справжнє обличчя більшовизму, як смертельного ворога всякої культури.

На фоні пропаганди українська інтелігенція мала на меті впроваджувати національні вподобання, та головне це зберегти українську історіографію та культурні цінності.

Однак, згідно зі звітом, О. Оглоблин був незадоволений поганим відвідуванням виставки. Це при тому, що ним були вжиті різні заходи з метою широкого оповіщення населення міста через пресу, особисті запрошення керівників як німецьких, так і українських установ Києва.

Відкриття другої виставки на тему «Визволення Києва німецькою армією від юдо-більшовицького гніту і відродження господарського й культурного життя» було заплановане на 19 вересня 1942 р., тобто річницю німецької окупації міста. Чи була вона відкрита – не відомо. М.В. Коваль посилаючись на газету «Волинь» стверджує, що це було зроблено, а за даними М. Михайлюка бачимо, що архівних матеріалів, які б свідчили про відкриття не знайдено [11]. У пофондовому путівнику «Музей-Архів Переходової доби» зазначалося, що на основі зібраних матеріалів було створено і відкрито три виставки: «Руйнація більшовиками культурних пам'ятників м. Києва», «Визволення Києва німецькою армією від юдо-більшовицького гніту і відродження господарського й культурного життя» та

«Київ під час німецько-советської війни», але архівних документів про третю виставку у путівнику теж не подається.

Припинив своє існування музей-архів наприкінці жовтня 1942 р. Причини закриття цього закладу розглядають дослідники М.В. Коваль, І.В. Верба., В.Гедз та О.О. Салата. Головну причину вони вбачають у негативному ставленні німецького командування до його діяльності, та активну роботу по розбудові української національності [17].

Отже, проаналізувавши все вище сказане, можемо зробити висновок, що робота «Музею-Архіву переходової доби» дійсно виконувала функцію культурно-пропагандистського закладу окупованого Києва в період Другої світової війни. Адаже в планах кожної виставки ми зустрічали антибільшовицькі настрої, гноблення радянської влади та висвітлення історичних подій в односторонньому ракурсі. Саме однією з причин закриття музею є неефективність пропагандистської роботи першої виставки та роботи штатних працівників загалом, адже відвідування її було мізерним.

Але все ж робота музею була колосальною, документальний матеріал, зібраний його співробітниками дає можливість сучасним науковцям історикам глибше дослідити не лише період німецької окупації, але й історію України періоду 1917-1941 рр.

Джерела та література

1. Михайлюк М.В. Нацистська пропаганда в окупованому Києві / М.В. Михайлюк // Український історичний журнал. – 2006. – № 1. – С. 140.
2. Державний архів Київської області (далі ДАКО) – Ф. Р-2412. – Оп. 1. – Спр. 2. – 70 арк.
3. ДАКО – Ф. Р-2412. – Оп. 1. – Спр. 2. – 8-10 арк.
4. ДАКО – Ф. Р 2412 – Оп. 1 – Спр. 9 – 71 арк
5. ДАКО – Ф. Р 2412 – Оп. 1 – Спр. 3 – 27 арк
6. ДАКО. – Ф. Р 2412. – Оп.2. – Спр. 244. – 13 арк.
7. ДАКО – Ф. Р-2412. – Оп. 1. – Спр. 2. – 70 арк.
8. ДАКО – Ф. Р-2412. – Оп. 1. – Спр. 2. – 15-17 арк.
9. ДАКО – Ф. Р-2412. – Оп. 1. – Спр. 2. – 20-23 арк.
10. ДАКО – Ф. Р 2412 – Оп. 1 – Спр. 8 – 45 арк.
8. Крутенко Н. Сергій Гіляров // Пам'ятки України. – 1998. – № 1. – С. 98–115.
- 10 ДАКО. – Ф. Р-2356. – Оп. 6. – Спр. 173. – Арк. 18–20.
11. Михайлюк М.В. Нацистська пропаганда в окупованому Києві / М.В. Михайлюк // УІЖ. – 2006. – № 1. – С. 140.
12. Коваль М.В. Доля української культури за «нового порядку» // Український історичний журнал. – 1993. – № 11–12. – С. 15–38.; Удовик В.М. Питання культурної

політики в період німецької окупації (1941–1944 рр.) // Сторінки воєнної історії України. – Вип. 9. – Ч. 2. – К., 2005. – С. 327–334.; Войцеховський Ю. Київ в роки війни // Історія в школі. – № 9–12. – 2002;

Кучерук О.С. До історії мистецького життя у Києві за німецької окупації // Сторінки воєнної історії України. – Вип. 9. – Ч. 2. – К., 2005. – С. 241–252.

13. Хорошунова І.О. Київські записки (Фонди НМІВВВ. – КВ-77379. – Д-14973.); Малаков Д.В. Київ. 1941–1943. Фотоальбом., К., 2003; Малаков Д.В. Київ. 1939–1945. Post scriptum / Д.В. Малаков. – К.: Варто, 2009. – 224 с.; Малаков Д.В. Кияни. Війна. Німці / Д.В. Малаков. – К.: Амадей, 2008. – 364 с.

14. Коваль М.В. Політика проти історії: українська історична наука в Другій світовій війні і перші повоєнні роки / М.В.Коваль // Укр. іст. журн. – 2002. – №1. – С.3-26.

15. Музей-Архів Переходової доби. Пофондовий путівник / І. Дивний (відп. ред.), К., 2002. – С. 9.

16. Музей-Архів Переходової доби. Пофондовий путівник / І. Дивний (відп. ред.), К., 2002. – С. 7.

17. Коваль М.В. Доля української культури за “нового порядку” // УІЖ. – 1993. – № 11–12. – С. 33; Верба І. Олександр Оглоблин: життя і праця в Україні / І. Верба. – К.: НАНУ, 1999. – С. 259.

18. Антонюк Н.В. Українське культурне життя в Генеральній Губернії (1939-1944 рр.), Л., 1997. – 232 с.

Аннотация

В статье освещается работа Музея-Архива переходного периода как научно-исследовательского и пропагандистского центра, на фоне которого выполнялись научные исследования украинской историографии.

Ключевые слова: «Музей-Архив переходного периода», пропагандистская деятельность, выставки, идеологическое давление.

Annotation

The article highlights the work of «Kiev Archive Museum of Transitional Period» as a research and advocacy focus on the background of the research performed by Ukrainian historiography.

Keywords: «Kiev Archive Museum of Transitional Period», advocacy, exhibitions, ideological pressure.

УДК 94(477) «19»:323.15=112.2

**Роман Мотрич
(Київ)**

**ПРОКОМУНІСТИЧНІ МАСОВІ ДОБРОВІЛЬНІ ТОВАРИСТВА У
СЕРЕДОВИЩІ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН УКРАЇНИ У 1920-ТІ – НА
ПОЧАТКУ 1930-Х РР.**